

سبیل علم

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد شاهرود

علوم انسانی، گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: حقوق بین الملل

عنوان:

بررسی تطبیقی پناهندگی در اسلام، حقوق ایران و اسناد بین المللی

استاد راهنما:

غلامرضا عبدلی

استاد مشاور:

مرضیه قبادی

نگارنده:

شهناز امیری

تابستان ۱۳۹۷

ب

معاونت پژوهش و فناوری

منشور اخلاق پژوهش

با یاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، ما دانشجویان و اعضاء هیئت علمی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت‌های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم.

- ۱- اصل برائت: التزام به برائت‌جویی از هرگونه رفتار غیرحرفه‌ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه‌های غیرعلمی می‌آلایند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب‌داری غیرعلمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه‌ی نتایج تحقیقات و انتقال آن به همکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم‌ها و حرمت‌ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب نقد و خودداری از هرگونه حرمت‌شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان‌ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت‌جویی: تلاش در راستای پی‌جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان‌سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه همکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پی‌شبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

تعهدنامه اصالت رساله یا پایان نامه دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود

اینجانب شهناز امیری، دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته، در رشته حقوق که در تاریخ ۹۷/۶/۱۵ از پایان‌نامه خود تحت عنوان " بررسی تطبیقی پناهندگی در اسلام، حقوق ایران و اسناد بین‌المللی " با کسب نمرهو درجهدفاع نموده‌ام بدینوسیله متعهد می‌شوم:

(۱) این پایان‌نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان‌نامه، کتاب، مقاله و.....) استفاده نموده‌ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده‌ام .

(۲) این پایان‌نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین‌تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

(۳) چنانچه بعد از فراغت تحصیل قصد استفاده و هرگونه بهره‌برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و غیره از این پایان‌نامه داشته باشم، از حوزه‌ی معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

(۴) چنانچه در هر مقطعی زمانی برخلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می‌پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی‌ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی: شهناز امیری

تاریخ و امضاء:.....

سپاسگزاری

بسی شایسته است از استادان فرهیخته و فرزانه،

جناب آقای دکتر غلامرضا عبدلی

به عنوان راهنما

و سرکار خانم دکتر مرضیه قبادی

به عنوان مشاور

که با کرامتی چون خورشید

سرزمین دل را روشنی بخشیدند

و گلشن علم و دانش را با راهنمایی‌های

کارساز و سازنده، بارور ساختند

تقدیر و تشکر نمایم.

تقدیر و تشکر

ماحصل آموخته‌هایم را تقدیم می‌کنم به

آنان که مهر آسمانی شان آرام بخش آلام زمینی ام است

به استوارترین تکیه گاهم، دستان پرمهر پدرم

به سبزترین نگاه زندگیم، چشمان سبز مادرم

که هرچه آموختم در مکتب عشق شما آموختم

و هرچه بکوشم قطره ای از دریای بی کران مهربانی‌تان را سپاس نتوانم بگویم.

امروز هستی‌ام به امید شماست

و فردا کلید باغ بهشتم

رضای شما را

آوردی گران‌سنگ‌تر از این ارزان نداشتم

تا به خاک پایتان نثار کنم.

باشد که حاصل تلاشم نسیم‌گونه، غبار خستگی‌تان را بزداید.

بوسه بر دستان پرمهرتان.

فهرست

عنوان	صفحه
چکیده.....	ک

کلیات

۱-۱ مقدمه.....	۱
۲-۱ بیان مسأله.....	۲
۳-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش.....	۵
۴-۱ اهداف پژوهش.....	۵
۵-۱ سؤالات پژوهش.....	۶
۶-۱ فرضیات پژوهش.....	۶
۷-۱ روش پژوهش.....	۶
۸-۱ پیشینه‌ی پژوهش.....	۷
۹-۱ طرح کلی پژوهش.....	۸

فصل اول: بررسی پناهندگی در اسلام

مبحث اول: پناهندگی در اسلام.....	۱۱
گفتار اول: مفهوم پناهنده.....	۱۱
بند اول: بررسی مفهوم پناهنده.....	۱۱
بند دوم: روایات تاریخی.....	۱۱
بند سوم: پناهندگی در حقوق اسلام.....	۱۳
بند چهارم: تعریف امان.....	۱۳
گفتار دوم: ماهیت پناهندگی.....	۱۴
بند اول: ماهیت عقد امان.....	۱۴
بند دوم: مشروعیت عقد امان.....	۱۵
بند سوم: ماهیت حقوقی پناهندگی در فقه امامیه.....	۱۶
بند چهارم: انواع پناهندگی در فقه.....	۱۸

فصل دوم: بررسی پناهندگی در حقوق ایران

- مبحث اول: قوانین و پناهندگی ۱۹
- گفتار اول: تابعیت در حقوق ایران ۱۹
- بند اول: پناهندگان بدون تابعیت ۲۱
- بند دوم: محدودیت‌های استفاده از حق پناهندگی ۲۲
- بند سوم: تعهدات و وظایف دولت‌ها در برابر پناهندگان ۲۲
- بند چهارم: اصل عدم اخراج پناهندگان ۲۳
- بند پنجم: اصل بازنگرداندن یا عدم اعاده‌ی پناهندگان ۲۳
- بند ششم: وظایف پناهندگان نسبت به دولت میزبان ۲۴
- بند هفتم: اصل حق حاکمیت دولت‌ها در برابر پناهندگان ۲۴
- بند هشتم: منابع حقوقی پناهندگی ۲۴
- گفتار دوم: شرایط پناهندگی ۲۵
- بند اول: اعطای پناهندگی ۲۵
- بند دوم: علل پناهندگی ۲۵
- بند سوم: تقاضای پناهندگی ۲۷
- بند چهارم: مرجع رسیدگی به تقاضای پناهندگی ۲۷
- گفتار سوم: ازدواج ۲۸
- بند اول: ازدواج پناهندگان با ایرانیان ۲۸
- بند دوم: ازدواج مرد پناهنده با زن ایرانی ۲۹
- بند سوم: ازدواج زن پناهنده با مرد ایرانی ۳۰
- گفتار چهارم: احوال شخصیه ۳۰
- بند اول: تعریف احوال شخصیه ۳۰
- بند دوم: احوال شخصیه‌ی پناهندگان ۳۱
- بند سوم: احاله ۳۳
- بند چهارم: قواعد مربوط به حل تعارض قوانین ۳۳
- گفتار پنجم: حل اختلاف ۳۶
- بند اول: حق مراجعه به دادگاه‌ها ۳۶

- بند دوم: نحوه‌ی دادرسی در ایران ۳۶
- بند سوم: تأمینی که اتباع خارجی باید بدهند ۳۷
- بند چهارم: معافیت پناهندگان از دادن تأمین ۳۸
- بند پنجم: ترجمه‌ی اظهارات و اسناد در محاکم ۳۹
- گفتار ششم: اشتغال ۳۹
- بند اول: اشتغال پناهندگان ۳۹
- بند دوم: شرایط صدور پروانه‌ی کار اتباع بیگانه ۴۱
- بند سوم: اعتبار پروانه‌ی کار اتباع بیگانه ۴۲
- بند چهارم: ضمانت اجرای عدم رعایت مقررات مربوط به پروانه کار ۴۳
- بند پنجم: پناهندگان شاغل در ادارات دولتی ۴۳
- بند ششم: شمول مقررات قانون کار نسبت به پناهندگان ۴۴
- گفتار هفتم: تحصیلات ۴۶
- بند اول: تحصیل تابعیت ۴۶
- بند دوم: شرایط تحصیل تابعیت ایران ۴۶
- بند سوم: معافیت از شرط اقامت ۴۷
- بند چهارم: درخواست تابعیت و نحوه‌ی اعطای آن ۴۷
- بند پنجم: تأثیر تحصیل تابعیت ایران ۴۸
- گفتار هشتم: فوت ۴۹
- بند اول: فوت پناهنده ۴۹
- بند دوم: فوت پناهنده در ایران ۵۰
- بند سوم: ترکه‌ی پناهندگان ۵۱
- بند چهارم: علت مهر و موم ترکه‌ی پناهندگان ۵۲
- بند پنجم: تسویه‌ی ترکه‌ی پناهندگان ۵۳

فصل سوم: بررسی پناهندگی در اسناد بین‌المللی

- مبحث اول: پناهندگان و اسناد بین‌المللی ۵۶
- گفتار اول: تاریخچه‌ی پناهندگی در حقوق بین‌الملل ۵۶
- گفتار دوم: پناهندگی در حقوق بین‌الملل ۵۷

گفتار سوم: حداقل حقوق پناهندگان در اسناد بین‌الملل	۵۸
بند اول: رعایت حداقل استاندارد	۵۸
بند دوم: ماهیت پناهندگی در حقوق بین‌الملل	۶۱
بند سوم: وظایف دولت پذیرنده	۶۳
بند چهارم: وظایف پناهندگان	۶۵
مبحث دوم: حقوق پناهندگان در اسناد بین‌المللی	۶۶
گفتار اول: ضمانت اجراء در حقوق بین‌الملل	۶۶
بند اول: تعریف ضمانت اجراء	۶۶
بند دوم: تاریخچه ضمانت اجراء	۶۷
بند سوم: عناصر ضمانت اجراء	۶۷
بند چهارم: انواع ضمانت‌اجراهای حقوق بین‌الملل	۶۸
بند پنجم: ضمانت اجرا در حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل	۷۰
گفتار دوم: امان و انواع آن	۷۱
بند اول: مقدمه	۷۱
بند دوم: تاریخچه پناهندگی	۷۴
بند سوم: پناهندگی در فقه	۷۶
بند سوم: ماهیت پناهندگی	۷۸
الف: پناهندگی و امان از لحاظ شخصیت امان‌دهنده	۸۰
بند چهارم: حقوق مستأمن (پناهنده)	۸۲

نتیجه‌گیری

نتیجه‌گیری	۸۶
منابع	۹۲
چکیده‌ی انگلیسی	۹۵

چکیده

پناهندگی و جست‌وجو برای یافتن مأمنی مناسب برای فرار از خطرات تهدیدکننده، پدیده‌ای به قدمت تاریخ بشری است. از جمله مباحثی حقوق ایران، اسلام و بین‌الملل به آن اهتمام ورزیده، مسأله‌ی پناهندگی است. وجود احکام و مقررات مفصل راجع به پناهندگی در فقه، همچنین قوانین موضوعه‌ی کشور در مورد حق پناهندگی و اهمیت و تبیین حقوق پناهنده، از جمله دلایل انجام این پژوهش است. در حقوق بین‌الملل نسبت به رعایت حقوق پناهندگان تأکید شده است. علیرغم وجود این تأکیدات و تشکیل کنوانسیون‌ها و اتخاذ تدابیر گوناگون در این عرصه، به واسطه‌ی فقدان ضمانت‌اجرایی قوی در این خصوص دولت‌های پذیرنده، پناهنده‌ی خود را ملزم به رعایت این مقررات نمی‌دیدن، در نتیجه، در جهان شاهد تعداد زیادی پناهنده هستیم. این پژوهش، با رویکرد نظری و اسنادی، ضمن بررسی مبنای پناهندگی در اسلام و حقوق ایران و اسناد بین‌المللی، حقوق و تکالیف متقابل دولت‌های پذیرنده و پناهندگان را مورد بحث قرار داده است. از نتایج این پژوهش، عدم وجود ضمانت‌اجرایی برای دولت‌های پذیرنده جهت اجرای مصوبات بین‌المللی حقوق پناهندگان است. دیگر نتیجه اینکه، پناهندگان نه تنها در کشور متبوع خود، بلکه در کشورهای که پذیرنده‌ی آنان هستند از حمایت سیاسی لازم برخوردار نیستند.

کلیدواژگان: پناهندگی، تابعیت، حقوق ایران، اسناد بین‌المللی.

کلیات

انسان همیشه در طول تاریخ در مقابل برخی از تهدیدات طبیعی و غیرطبیعی سعی داشته است پناهگاه مناسبی برای ادامه‌ی حیات خود تهیه نماید. هرکس، جان یا حقوق خود را به مخاطره ببیند حق دارد به کشور دیگری پناه برد. هر پناهنده، علاوه بر اینکه طالب امنیت‌جانی است باید بتواند احتیاجات اولیه‌ی خود و خانواده‌اش را مرتفع سازد. از این‌رو، زیستن در هر کشوری با ثبات سیاسی بیشتر و استفاده از مزایای رفاهی آن، رؤیای هر پناهنده‌ای است. به هر پناهنده‌ای امکاناتی از قبیل سرپناه، نان، آب و تحصیل فرزندان خانواده داده خواهد شد. آنچه قابل تأمل می‌باشد این است که چه بر سر پناهنده و خانواده‌ی او خواهد آمد، با آنان چگونه رفتار می‌شود و هویت اجتماعی و آداب و رسوم چه خواهد شد؟ بخصوص وداع با خاکی که ریشه در آن دارد. پناهندگی، حقی است که به موجب آن، هرکس که به علل نژادی و مذهبی یا ملیتی یا عضویت در گروه‌های سیاسی یا اجتماعی، جان و یا حقوق بنیادین خود و خانواده‌اش را در خطر ببیند، می‌تواند به کشور دیگر پناهنده شود. پناهندگی از جمله حقوقی است که در اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر مورد شناسایی قرار گرفته و تمامی افراد بدون هیچ‌گونه تبعیضی از لحاظ نژاد، مذهب و یا سرزمین اصلی می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.^۱

پناهندگی در اسلام هم از جمله نهادها و حقوقی است که تحت عنوان «استجاره، امان و زهار» آمده است و اکثر کتب معتبر فقهی در باب جهاد بحث مفصلی را تحت این عناوین آورده‌اند. استجاره و امان، در واقع نوعی قرارداد مصونیت سیاسی بیگانگان در کشور اسلامی است که به موجب این اصل، دولت اسلامی و یا هر فرد مسلمان در هر حال می‌تواند به بیگانه‌ای که قصد اقامت موقت در کشور اسلامی را دارد امان بدهد. از این‌رو، حقوق پناهندگان به عنوان یکی از موضوع‌های حقوق بین‌الملل خصوصی به‌ویژه در دو دهه‌ی اخیر مورد توجه فراوان قرار گرفته است، لکن به این موضوع در نوشتارهای فارسی کمتر پرداخته شده و تألیفات راجع به آن بسیار نادر است. از عمده‌ترین قوانین و مقررات بین‌المللی، می‌توان به

^۱ کریمی، رقیه، نگاهی به پناهندگی در فقه و حقوق بین‌الملل، سال نوزدهم، شماره‌ی ۱۵۴، مهر ۱۳۸۹، صص ۴۳-۵۸.

کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو در مورد وضعیت پناهندگان اشاره کرد. در اسلام، به کسی که دین اسلام ندارد و با حکومت اسلام عقد ذمه منعقد نکرده، ولی به اذن دولت اسلام به منظور تجارت و یا نیاز دیگر وارد قلمرو اسلامی می‌شود (چون به او امان از تعرض داده شده)، مستأمن (در مقابل معاهد) گویند، و امانش به طور مطلق و مقید به وقت معینی نیست.^۱

۴۱ بیان مسأله

یکی از مسائل و مشکلاتی که جوامع بشری تقریباً از بدو تأسیس، تا زمان فعلی همواره با آن مواجه بوده است مسأله‌ی پناهندگی و حمایت بین‌المللی از افراد پناهنده است. پناهندگی، به عنوان یکی از ویژگی‌های حیات بین‌المللی عموماً با یک مکان و یک محل جغرافیایی ملازم است و از جمله دلایلش ناآرامی و بحران‌های منطقه‌ای و جهانی است که تاکنون میلیون‌ها نفر را وادار به ترک دیار خود کرده است و از سوی دیگر شکاف فزاینده‌ی سطح توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی در میان کشورها و نقض اصول استانداردهای رفتار دولت‌ها با اجتماع تحت نظر خود از جمله دلایل ایجاد معضل پناهندگی است.

به بیان دیگر، وضعیت افراد پناهنده به صورتی بوده است که از یک طرف به دلیل خطراتی که متوجه جسم، جان و آزادی آنها بوده، مجبور به ترک وطن خود و پناه‌گرفتن در کشور دیگر شده و رسماً یا عملاً حمایت دولت متبوع خود را از دست داده و از طرف دیگر بدلیل نامشخص بودن وضعیت خود در کشور پذیرنده، محروم از حمایت مناسب و مقتضی دولت یا نهاد بین‌المللی دیگر بودند. شرایط زندگی اسفناک و مصائب و مشکلات فراوانی که این افراد با آن مواجه بوده‌اند، باعث گردید تا از همان زمان تأسیس جامعه‌ی ملل و با تلاش برخی نهادهای بشردوستانه، موضوع حمایت بین‌المللی از افراد پناهنده و پناهجو در دستور کار جامعه‌ی بین‌المللی و نهادهای مرتبط با این قضیه از جمله، جامعه‌ی ملل قرار گیرد.

^۱ کریمی، رفیه، نگاهی به پناهندگی در فقه و حقوق بین‌الملل، سال نوزدهم، شماره ۱۵۴، مهر ۱۳۸۹، صص ۴۳-۵۸.

به‌گونه‌ای که در طول دوران فعالیت آن اقداماتی را در این زمینه به عمل آورد.^۱ با پایان یافتن جنگ جهانی دوم و تأسیس سازمان ملل متحد، مسأله‌ی جمعیت‌های پناهنده همچنان یکی از مشکلات مهم آن دوران به شمار می‌رفت؛ به طوری که مجمع عمومی سازمان ملل در اولین نشست عمومی خود در سال ۱۹۴۶ رسیدگی به مسائل و مشکلات جمعیت‌های آواره را، در دستور کار خود قرار داده و طی قطعنامه‌ای که به همین منظور به تصویب رسانده کمیسیون حقوق بشر را مأمور تهیه‌ی کنوانسیون در زمینه‌ی همین افراد نمود. نتیجه‌ی این اقدامات، منجر به تهیه و تصویب «کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو در مورد وضعیت پناهندگان» و تأسیس نهاد «کمیساریای عالی ملل متحد در امور پناهندگان» برای حمایت بین‌المللی از افراد مذکور گردید.

تحولات پس از تدوین سند فوق در جهان، باعث پیدایش گروه‌های جدیدی از افراد آواره شد که علیرغم نیاز شدید به برخورداری از کمک‌ها و حمایت بین‌المللی به دلیل محدودیت‌هایی که در کنوانسیون ۱۹۵۱ و اساسنامه‌ی کمیساریای عالی ملل متحد در امور پناهندگان، وجود داشت نمی‌توانستند مشمول ترتیبات این اسناد قرار گیرند. این موضوع باعث گردید تا مجمع عمومی سازمان ملل متحد، با صدور قطعنامه‌های مختلف، دامنه‌ی اختیارات کمیساریای عالی را برای حمایت از این افراد و گروه‌های جدید گسترش دهد و با تهیه‌ی پروتکلی در سال ۱۹۶۷، برخی محدودیت‌های کنوانسیون ۱۹۵۱ را رفع نماید. علاوه بر این در برخی مناطق جهان مانند آفریقا و آمریکای لاتین، ترتیبات و تدابیر جدیدی متناسب با وضع خاص پناهندگان همان مناطق اتخاذ گردید.^۲

پدیده‌ی پناهندگی، از همان ابتدای تأسیس حقوقی، با مفاهیم حقوق بشری پیوند می‌خورد و در این راستا باید گفت که؛ حقوق بشر، بعنوان مجموعه‌ای از حقوق سیاسی، مدنی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی - حقوقی، جهان‌شمول و متعلق به تمامی ابناء بشری می‌باشد. به عبارت دیگر حقوق بشر، حقوقی ذاتی و غیرقابل سلب هستند که تمامی انسان‌ها به دلیل انسان بودنشان، به‌گونه‌ای کاملاً برابر و به

^۱ فدوی بنده قرایی، احمد، جایگاه پناهندگان در اسلام و حقوق بین‌الملل، دانشگاه علوم اسلامی رضوی، حقوق بین‌الملل.

^۲ همان.

دور از هرگونه تبعیض واجد آن هستند و در این رهگذر نوع قومیت، نژاد، رنگ، مذهب و عقیده، قادر به ایجاد شکاف و اعمال محدودیت نبوده و تأثیری در تمتع از این حقوق بنیادین نخواهند داشت و به عبارتی، این حق‌ها، ریشه در قانونگذاری و یا اداره‌ی حکومت ندارند. بنابراین، حق پناهندگی نیز به عنوان یکی از حقوق مسلم بشری در اعلامیه‌های جهانی، بیان‌کننده‌ی مفاهیم حقوق بشری، همچون اعلامیه‌ی ۱۹۴۸ احصاء گردیده است.^۱

در طول تاریخ، همواره در اثر وجود جنگ‌ها، اشغال، خشونت و دیگر آشکال آزار، انسان‌های متأثر از این موارد، اقدام به ترک خانه و کاشانه و کشور خود نموده و سعی در رساندن خود به مناطق امن داشته‌اند. این افراد، از وحشت اینکه مورد خشونت، تجاوز، غارت و قتل قرار گیرند، ناخواسته ترک وطن نموده و راهی کشورهایی می‌شدند که از این مصیبت‌ها رهایی یابند. معضل پناهندگی، مسئله‌ی رایج در روابط سیاسی، اجتماعی اقوام و ممالک دنیا می‌باشد که در همه‌ی اعصار و زمان‌ها رواج داشته و اکنون نیز، همچنان رایج می‌باشد و شاید پناهندگان این قرن، بیشتر از هر دوران دیگر است. بنابر این، اصل مسئله‌ی پناهندگی قطع‌نظر از چگونگی و کیفیت آن، مورد قبول همه‌ی ملل و دول جهان می‌باشد و در حقوق بین‌المللی کنونی، این مسئله مورد تقبیح و نکوهش نمی‌باشد.

اصل پناهندگی، در فقه اسلام نیز مورد قبول بوده که فقها از آن به "استجاره و امان" تعبیر می‌کنند. البته این مسئله، برای محققان و اندیشمندان و کسانی که مسائل اسلام را یک‌دوره مطالعه کرده‌باشند، روشن است که "نظر اسلام و برخورد اسلام در مسئله‌ی پناهندگی، اساساً شباهتی با مواضع کشورهای غیر اسلامی ندارد، مثلاً مسئله‌ی غدر و خیانت و بعد از اعطای امان به پناهندگان، در فقه اسلامی بسیار قبیح و حرام شمرده شده است. یک مسلمان، بعد از آن که به دشمن خود پناه داد، نمی‌تواند به هیچ‌بهبانه آن را نقض کند. همچنین، دولت اسلامی اگر چنین پیمانی را منعقد کرد و شخص را پناهندگی داد، نمی‌تواند پیمان خود را بشکند، اما این مسأله در میان کشورهای غیراسلامی که قانون آن بر مبنای فقه

^۱ سید فاطمی، سید محمد قاری، مبانی توجیهی، اخلاقی حقوق بشر معاصر، مجله‌ی تحقیقات حقوقی، شماره‌ی ۳۶-۲۵، سال ۱۳۸۱، ص ۶۸.

اسلامی نمی‌باشد، یک امر عادی می‌باشد که افراد پناهنده تا زمانی برایشان ارزش دارد و در پناهندگی آنها باشد که به نفع آن دولت است و اگر احساس کند که دیگر این شخص به نفع این دولت نیست، این فرد پناهنده را طرد می‌کند و یا می‌کشد و یا به مخالفانشان تحویل می‌دهد^۱.

۴ ۱ اهمیت و ضرورت پژوهش

یکی از موضوعات مهم و جدید در حقوق بین‌الملل، حقوق پناهندگان است که در عصر کنونی، علی‌رغم پیشرفت‌های صنعتی، رعایت اخلاق و حقوق انسانی نسبت به یکدیگر ضعیف، و ستم و تجاوز به حقوق انسان‌ها، به‌ویژه نسبت به زیر دستان و ضعیفان، بیشتر شده است. آگاهی نسبی از حقوق پناهندگی، هم موجب دفاع آگاهانه‌ی پناهندگان از حقوقشان می‌شود و هم آنها را با وظیفه‌ی قانونی خود آشنا می‌سازد تا مبادا با انجام برخی کارها، موجبات نارضایتی کشور میزبان را فراهم آورند. از اینرو اهمیت و ضرورت پژوهش حاضر، کاملاً مشهود می‌باشد.

۴ ۱ اهداف پژوهش

۱-۴-۱ هدف اصلی پژوهش

بررسی تفاوت پناهندگی در حقوق ایران، اسلام و اسناد بین‌المللی.

۲-۴-۱ اهداف فرعی پژوهش

۱- بررسی حمایت‌سیاسی دولت متبوع و دولت‌پذیرنده از پناهنده.

۲- بررسی حقوق پناهنده و ضمانت اجرایی دولت‌پذیرنده.

^۱ ایزدی، حجت، عفتی، حسین، پناهندگی در حقوق اسلام و بین‌الملل، حجت ایزدی مدرس دانشگاه شیراز، دانشکده‌ی حقوق، ۱۳۹۰، ص ۸۳.

۱ - ۵ سؤالات پژوهش

۱-۵-۱ سؤال اصلی پژوهش

آیا پناهندگی در حقوق ایران، اسلام و اسناد بین‌المللی متفاوت می‌باشد؟

۱-۵-۲ سؤالات فرعی پژوهش

۱ - آیا پناهندگان از حمایت‌سیاسی دولت‌متبوع خود بی‌بهره بوده و در دولت پذیرنده نیز، بیگانه

می‌باشند؟

۲ - آیا در حقوق بین‌الملل، به حقوق پناهنده تأکید می‌شود و به واسطه‌ی فقدان ضمانت‌اجرایی قوی

دولت‌های پذیرنده، خود را ملزم به رعایت این مقررات می‌دانند یا خیر؟

۱-۶-۱ فرضیات پژوهش

۱-۶-۱ فرضیه‌ی اصلی پژوهش

پناهندگی در حقوق ایران، اسلام و اسناد بین‌المللی متفاوت است .

۱-۶-۲ فرضیه‌های فرعی پژوهش

۱- پناهندگان از حمایت سیاسی دولت متبوع خود بی‌بهره بوده و در دولت پذیرنده نیز، بیگانه‌اند.

۲- در حقوق بین‌الملل به حقوق پناهنده تأکید شده، به واسطه‌ی فقدان ضمانت‌اجرایی قوی دولت‌های

پذیرنده، خود را ملزم به رعایت این مقررات نمی‌بینند.

۱-۷ روش پژوهش

روش تحقیق فوق، کیفی می‌باشد که بر اساس نمونه‌های موجود در داخل و خارج از کشور، همچنین بررسی مستندات، مطالعات هدف‌داری صورت گرفته است و با کمک روش کتابخانه‌ای است که از مهم‌ترین ابزار، یعنی فیش‌برداری استفاده شده، مطالب مهم و مورد نیاز خود در فیش‌های تحقیق، البته با ذکر دقیق مشخصات منبع مورد استفاده قرار گرفته و اطلاعات جمع‌آوری شده که در فیش‌ها، با یک نظم منطقی دسته‌بندی شده و در تحقیق با یک دسته‌بندی مناسب ثبت می‌شوند.

۸-۱ پیشینه‌ی پژوهش

۱ - کریمی در پژوهشی در سال ۱۳۸۹، با عنوان "نگاهی به پناهندگی در فقه و حقوق بین‌الملل" بیان نمود: "پناهندگی و جست‌وجو برای یافتن مأمنی مناسب برای فرار از خطرات تهدیدکننده، پدیده‌ای به قدمت تاریخ بشری است. از جمله مباحثی که فقه امامیه و حقوق بین‌الملل به آن اهتمام ورزیده، مسئله‌ی پناهندگی است. وجود احکام و مقررات مفصل راجع به پناهندگی در فقه، اشاره صریح قرآن کریم و روایات اسلامی به حق پناهندگی و اهمیت و تبیین حقوق پناهنده، از جمله دلایل انجام این پژوهش است. در حقوق بین‌الملل نسبت به رعایت حقوق پناهندگان تأکید شده است. علیرغم وجود این تأکیدات و تشکیل کنوانسیون‌ها و اتخاذ تدابیر گوناگون در این عرصه، به واسطه‌ی فقدان ضمانت‌اجرائی قوی در این خصوص دولت‌های پذیرنده پناهنده خود را ملزم به رعایت این مقررات نمی‌دیدند. این مقاله، با رویکرد نظری و اسنادی، ضمن بررسی مبنای پناهندگی در فقه و حقوق بین‌الملل، حقوق و تکالیف متقابل دولت‌های پذیرنده و پناهندگان را مورد بحث قرار داده است."

۲ - ایزدی و عفتی در پژوهشی در سال ۱۳۸۹، با عنوان "پناهندگی در حقوق اسلام و بین‌الملل" بیان نمودند: "در طول تاریخ مسأله‌ی پناهندگی همواره مورد توجه بوده است و در دنیای امروز نیز همچنان دارای اهمیت است زیرا با توجه به وقوع جنگ‌ها، اشغال‌ها و خشونت‌ها بر تعداد پناهندگان افزوده شده است و به همین دلیل نیز حقوق بین‌الملل ناگزیر از پرداخت به این

موضوع شده است و عهدنامه‌هایی در این زمینه برای حمایت از حقوق پناهندگان منعقد شده است و همچنین نهادهایی مانند کمیساریای عالی سازمان ملل در امور پناهندگان را در سازمان ملل تشکیل داده‌اند. از سوی دیگر با توجه به جهان‌شمول بودن دین مبین اسلام، این دین نیز به مسئله‌ی پناهندگان توجه خاصی نموده ولی باید بیان نمود که مفهوم پناهندگی در دنیای اسلام با مفهوم آن در حقوق بین‌الملل تفاوت‌هایی دارد."

۳- کشیری و بابا نسب، ۱۳۸۹، در پژوهشی با عنوان "مفهوم پناهندگی از دیدگاه اسلام" بیان نمودند: "بررسی مسائل حقوقی در یافتن راه‌های جدید و بهره‌گیری از دیدگاه و تجربیات متقابل نظام‌های مختلف حقوقی ارزش انکار ناپذیر دارد از جمله مسائلی که فقه کهن اسلامی و شیعی نسبت به آن سخن رانده و از کنار آن نگذشته است حقوق بیگانگان در کشور پذیرنده است و از آن جمله بیگانگانی که ممکن است مورد ظلم و ستم قرار گرفته از حقوق انسانی محروم بمانند پناهندگان هستند چرا که این خیل عظیم انسانی از حمایت سیاسی دولت متبوع خود بی‌بهره و در دولت پذیرنده نیز بیگانه‌اند در این پژوهش به بررسی مفهوم پناهندگی مفهوم پناهنده در حقوق بین‌الملل مفهوم پناهندگی در اسلام انواع پناهندگی در فقه عناصر اساسی آن و ادله‌ی مشروعیت پناهندگی در نظام اسلامی پرداخته شده است مقاله به روش مطالعه‌ی کتابخانه‌ای با استفاده از منابع موجود به تجزیه و تحلیل موضوعات مطرح شده می‌پردازند."

۱-۹ طرح کلی پژوهش

این پژوهش در سه فصل ارائه می‌گردد. در ابتدا در قسمت ادبیات پژوهش به کلیات پژوهش شامل مقدمه، بیان مسأله اهمیت و ضرورت پژوهش، اهداف و سؤالات و فرضیه‌ها، روش پژوهش و پیشینه‌ی پژوهش پرداخته می‌شود. در فصل نخست، پناهندگی در اسلام مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت. که شامل دو گفتار است. سپس در فصل دوم بررسی پناهندگی در حقوق ایران در مورد پناهندگی در قوانین ایران شامل هشت گفتار می‌باشد و در فصل سوم با دو مبحث به پناهندگی در اسناد بین‌الملل